

Вертеп

Сильний вплив релігії на культуру Західної Європи до XVII ст. сприяв розвитку містерій як виду театрального дійства. Через Польщу містерія потрапила на Україну та почала відбуватися при монастирях та колегіумах. Паралельно з містерією існував і ляльковий театр, але вертеп вперше поєднав у собі ці два непеєднуваних елементи.

Вертеп (яселки, бетлеми – у чехів та словаків, батлейка (бетлейка) у білорусів) – вид фольклорного театру, де вертепна драма існувала тільки у сценічному втіленні. У XVII – XVIII ст. вертеп активно побутував по Україні. Поширенню вертепної драми сприяло те, що вона мала легке для розуміння трактування біблійного сюжету про народження Христа.

Основою вертепу стало переплетення фольклору та містерій. Як містерію вертеп робили лише на Різдво, тобто він зберігав прикріпленість до певного часу як обряд. Зв'язок із сакральним началом не лише у виставі, але й у побудові вертепу, що першопочатково наслідував храм і мав хрести на вежах та куполах і лише пізніше набув схожості із житлом взагалі. Його подібність до обряду ще й в тому, що вертеп має одну виставу та один сюжет та постійних героїв: святе Сімейство, царя Ірода, Чорта, Смерть.

Як маріонетковий театр, вертеп містить в собі рухомі фігурки біблійних та народних персонажів. Вертеп має вигляд двоповерхового будиночка в якому фігурки на дротах приводяться в рух шопкарем через непомітні для глядача розгалужені щілини у підлозі. Ляльки були дерев'яні, розмальовані та одягнуті відповідно до статі, віку, соціального становища, - Марія та пастухи були одягнуті в український одяг, а царі, що приходили з дарами, були вбрані за тогочасною модою багатії знаті. На верхньому поверсі відбувалася біблійна частина вистави, що мала 13-17 яв. В першу дію входили інтермедії, що призначалися для відпочинку глядача.

На нижньому поверсі відбувалися лише інтермедії, що мали 28-31 яв, супроводжувалися танцями, співами, були мало пов'язані між собою і мали цілком світський характер. Основна частина персонажів говорила українською мовою, але для більшої виразності пересипалася російськими, польськими, жидівськими чи циганськими словами, залежно від того що то був за персонаж. Діючих осіб було дуже багато: ангели, пастухи, царі, жид, дід, баба, солдат, красуня, шляхтич, шинкарка, піп, Клим з козою, жебрак, і т.д., лише чорт міг з'являтися в обох діях.

У вертепній драмі широко використовувалися народні жарти, приказки, прислів'я, а також колядки, такі як “Нова радість стала”, ”Добрий вечір тобі, пане господарю”, “Небо і земля нині торжествують”, “Во Вифлиємі нині новина” та інші.

Вертеп був ніби підсумком багатівікових театральних дійств. Він увібрав і синтезував у собі спів, слово, інструментальну музику, акторську гру, сценографію, пантоміму, лялькову виставу. І багато в чому дав поштовх для створення професійного театру.

Матеріал підготувала подр. Людмила Юрченко - дружинниця Київського Осередку